

เฮือนไตในลุ่มน้ำโขง : ไทย ลาว เมียนมาร์

Tai Houses in the Mekong Region: Thailand, Laos, Myanmar

สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี*

Suebpong Chansuebsri

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบเรือนพื้นถิ่นในชุมชนไตที่ตั้งถิ่นฐานในสามพื้นที่ของสามประเทศ ประกอบด้วย เมืองเชียงตุง ในเมียนมาร์ เมืองเชียงฮอน แขวงไชยบุรี ในลาว และจังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน ในไทย โดยศึกษารูปแบบผังบริเวณ ผังพื้นเรือน รูปลักษณะ รูปทรง การตกแต่ง ของเรือนพักอาศัยกลุ่มชาติพันธุ์ไตว่า มีความเหมือน ความแตกต่างหรือไม่ อย่างไร ผลการศึกษาพบว่า มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหลายด้านหลายมิติ แต่ไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดหรือทุกองค์ประกอบในทุกกลุ่ม เช่น รูปลักษณะโดยรวมเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง เหมือนกันทุกกลุ่ม รูปทรงหลังคาเป็นจั่วผสมเป็นส่วนใหญ่ และมีตะแหลวป้องกันสิ่งอัปมงคลที่ทางเข้าเรือนเหมือนกัน ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากวัฒนธรรมอันเดียวกันในพื้นที่ศึกษานี้ ทำให้มีความสอดคล้องกันหลายประการ แต่ก็มีหลายประการที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตที่ต่างกัน เพราะถิ่นฐานที่ตั้ง ความเจริญ ภูมิอากาศ ฯลฯ ที่ต่างกัน เฮือนไตแบบประเพณีดั้งเดิมในไทยหลงเหลืออยู่น้อย ส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่เกิดจากแนวคิดหรือกระบวนการอนุรักษ์ เช่นที่เรือนนางแสงดา เรือนจำลองหรือเรือนที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบประเพณีที่บ้านธาตุสบแวน บ้านศรีดอนชัย แต่ในเชียงตุงและไชยบุรีนั้น ยังไม่มีแนวคิดด้านการอนุรักษ์ใดเข้าไปชัดเจนนัก การคงอยู่ของเฮือนไตแบบประเพณีจึงเป็นไปโดยธรรมชาติ เพราะปัจจัยด้านลบต่างๆ เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ ยังเข้าไปไม่ถึงและส่งผลกระทบนัก จึงมีความหนาแน่นของเฮือนไตแบบประเพณีมากกว่า ในชุมชนมีบรรยากาศแบบดั้งเดิม ความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมากกว่าในไทยมาก

ABSTRACT

The study focused on comparing the vernacular houses in the Tai communities in Chiang Tung of Myanmar, Chiang Hon of Xaiburi in Laos PDR, and those in Chiang Rai, Payao and Nan Provinces of Thailand. The comparative study included area plans, house plans, form, shape and decoration of the ethnic Tai habitats: what the similarities and the differences are. The findings showed a relationship and connection in many aspects and dimensions, but they were not all in the same pattern or of the same components in every group. For example, the overall characteristics in all groups of houses ranged from high above the ground, mostly with triangle or gable roofs and having a hex sign or *taleo*, a loosely woven object of bamboo strips to ward off bad omens. This was due to sharing the same cultural roots. However, there were different aspects

* อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
Email: csuebpong@gmail.com

in the house style due to the differences in lifestyle, location, topography, climate, degree of progress, and so on. The few traditional Tai houses that remained resulted from the conservation concept or process such as the house of Mrs. Saengda or some model houses or those newly built after the conventional style like those at Ban That Sopwaen and Ban Sri Donchai. However, in Chiang Tung and Xaiburi, there seemed to be no clear conservation concept going on, so the traditional houses existed naturally as they were not affected much by negative factors like social, economic and materialistic progress. This made them have a greater concentration of conventional Tai houses and atmosphere. Thus, their local architecture was more apparent than it was in Thailand.

คำสำคัญ: เรือนพื้นถิ่น เือนไท ลุ่มน้ำโขง

Keywords: Vernacular house, Huan Tai, Mekong Region

ความนำ

ชาติพันธุ์ไท หนึ่งในหลายชนชาติในภูมิภาคนี้ ประกอบไปด้วยไทกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม เช่น ไตลื้อ ไตเจิน ไตยวน ไตใหญ่ ฯลฯ ตั้งถิ่นฐานกระจายกันอยู่ตั้งแต่ตอนใต้ของประเทศจีน ราชอาณาจักรประเทศเมียนมาร์ ประเทศลาว และตอนเหนือของประเทศไทย มีวัฒนธรรมคล้ายคลึงกันหลายด้าน แต่เมื่ออพยพไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่างๆ สิ่งแวดล้อมต่างกัน วัฒนธรรมแวดล้อมต่างกัน การปกครอง เศรษฐกิจสังคมต่างกันออกไป เมื่อทอดเวลายาวนานออกไป เกิดการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านต่างๆไปมากน้อยเพียงใด ยังมีความเหมือนความต่างหรือไม่อย่างไร บทความนี้จะนำเสนอผลการศึกษารวบรวมเปรียบเทียบจากงานวิจัยเรื่อง วิถี “เือนไท” ในมณฑลวัฒนธรรมสองฝั่งโขง ในส่วนของเรือนพักอาศัยและองค์ประกอบในบริเวณบ้าน โดยคัดเลือกเรือนจำนวน 15 หลัง จาก 10 ชุมชน ในไทย เวียดนาม และลาว

พื้นที่ศึกษา

โครงการวิจัยได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาไว้ ประกอบด้วย จังหวัดเชียงราย พะเยา และน่านของไทย แขวงไชยบุรีของลาว และเมืองเชียงตุง ราชอาณาจักรของเมียนมาร์ ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ได้ตั้งถิ่นฐาน จากการสำรวจเบื้องต้นเพื่อคัดเลือกพื้นที่ศึกษา ได้สรุปพื้นที่ศึกษาในแต่ละประเทศ ดังนี้

พื้นที่ศึกษาในไทย

“บ้านศรีดอนชัย” อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เป็นชุมชนไตลื้อ ซึ่งเดิมตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองอุเหนือ แคว้นสิบสองปันนา อพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ดอยหลัก เขตแดนจีนต่อกับลาว เมื่อ พ.ศ.2428 ปีถัดมาจึงได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงมา แยกย้ายกันเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรกตั้งบ้านเรือนที่บ้านห้วยเม้ง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ กลุ่มที่ 2 ตั้งบ้านเรือนที่บ้านโปรง และบ้านท่าฟ้า ในเขตประเทศลาวปัจจุบัน กลุ่มที่ 3 ตั้งบ้านเรือนที่บ้านท่าข้าม ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น เมื่อประชากรเพิ่มขึ้น พ.ศ.2492 กำนันเสนา วงศ์ชัย จึงย้ายบ้านเรือนมาตั้งที่บ้านไร่ปลายนา ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ ถึง พ.ศ.2496 จึงย้ายมาสร้างบ้านตามแนวถนนพหลโยธินซึ่งเป็นที่ตั้งในปัจจุบัน วัดสำคัญคือ วัดท่าบ้านศรีดอนชัย

“บ้านธาตุสบแวน” อำเภอเชียงคำ และ “บ้านฟ้าสีทอง” อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนได้อพยพมาจากเมืองห่วนในสิบสองปันนา มาตั้งถิ่นฐานใช้ชื่อว่า บ้านห่วน เมื่อประชากรมีมากขึ้น จึงแยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ สร้างวัดก่อพระธาตุขึ้น เรียกชื่อตามภูมิประเทศซึ่งเป็นพื้นที่น้ำแวนมาสบ (บรรจบ) กับน้ำแม่ลาวว่า พระธาตุสบแวน หมู่บ้านใหม่มีชื่อตามวัดว่า บ้านธาตุสบแวน ส่วนบ้านฟ้าสีทองนั้น เป็นหมู่บ้านที่แยกการปกครองเป็นหมู่บ้านจากบ้านท่าฟ้าใต้เมื่อ พ.ศ.2541 เป็นชุมชนได้อพยพมาจากสิบสองปันนาผ่านทางจังหวัดน่าน มาตั้งถิ่นฐานบริเวณนี้เมื่อ พ.ศ.2311 ได้ชื่อหมู่บ้านตามเหตุการณ์ที่ผู้เฒ่าคนหนึ่งออกล่าช้างแล้วถูกฟ้าผ่าตายใกล้ทำน้ำของแม่น้ำยม ชาวบ้านจึงเรียกว่า “ท่าเฒ่าฟ้า” แล้วเปลี่ยนเป็น “ท่าฟ้า” ในภายหลัง วัดสำคัญคือ วัดท่าฟ้าใต้

“บ้านดัด” อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน เป็นชุมชนไทยวน (คนเมือง) ตั้งขึ้นเมื่อประมาณ 150 ปีที่แล้ว โดยผู้คนอพยพมาจากบ้านตาลชุม บ้านป่าสัก บ้านน้ำบัว มาตั้งบ้านเรือนบริเวณนี้ ซึ่งเป็นป่าดัดสำหรับเลี้ยงสัตว์และเป็นที่ช้างลงมากินน้ำ ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านดอนยาดำ บ้านท่าปู่ก่อ บ้านท่าช้าง ต่อมาภายหลังมีคนอพยพเข้ามาอยู่มากขึ้น เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านดัด” จนถึงปัจจุบัน ชุมชนบ้านดัดนี้มีพื้นที่อุดมสมบูรณ์มาก (ดัด หมายถึง อุดมสมบูรณ์) เป็นที่ราบลุ่ม ดินดี สามารถปลูกพืชผลไม้ได้ผลดีหลากหลายชนิด วัดสำคัญคือ วัดตาลชุม

พื้นที่ศึกษาในเมียนมาร์

ได้แก่ ชุมชนต่างๆ ที่กระจายอยู่โดยรอบตัวเมืองเชียงตุง กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไตเจิน หรือจีนชื่อเรียกตามแม่น้ำที่ไหลย้อนขึ้นเหนือหรือจีน (ผืน) แต่เรียกตัวเองในหลายชื่อหรือแบ่งเป็นกลุ่มย่อยต่างๆ เช่น ไตเหนือ (เหนือ) หมายความว่า เป็นไตที่อยู่ทางตอนเหนือเมือง (เชียงตุง) หรือไตที่อพยพมาจากทางเหนือ ซึ่งหมายถึง สิบสองปันนา (สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน, 2557) ประกอบด้วยชุมชนต่างๆ ที่เลือกสำรวจเก็บข้อมูล ดังนี้

“บ้านยางเกียง” เป็นชุมชนไตเจิน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงตุง ห่างไปประมาณ 12 กม. ริมเส้นทางสายเชียงตุง-เมืองลา มีวัดยางเกียงเป็นประจำชุมชน

“บ้านหนองเงิน” เป็นชุมชนไตเหนือ (เหนือ) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงตุง ห่างไปประมาณ 6 กม. ริมเส้นทางสายเชียงตุง-เมืองลา มีวัดหนองเงินเป็นวัดประจำชุมชน

“บ้านเพยลุง” เป็นชุมชนไตเหนือ (เหนือ) ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเมืองเชียงตุง ใกล้สนามบิน ห่างจากเมืองไปประมาณ 3 กม. มีวัดเพยลุงเป็นวัดประจำชุมชน

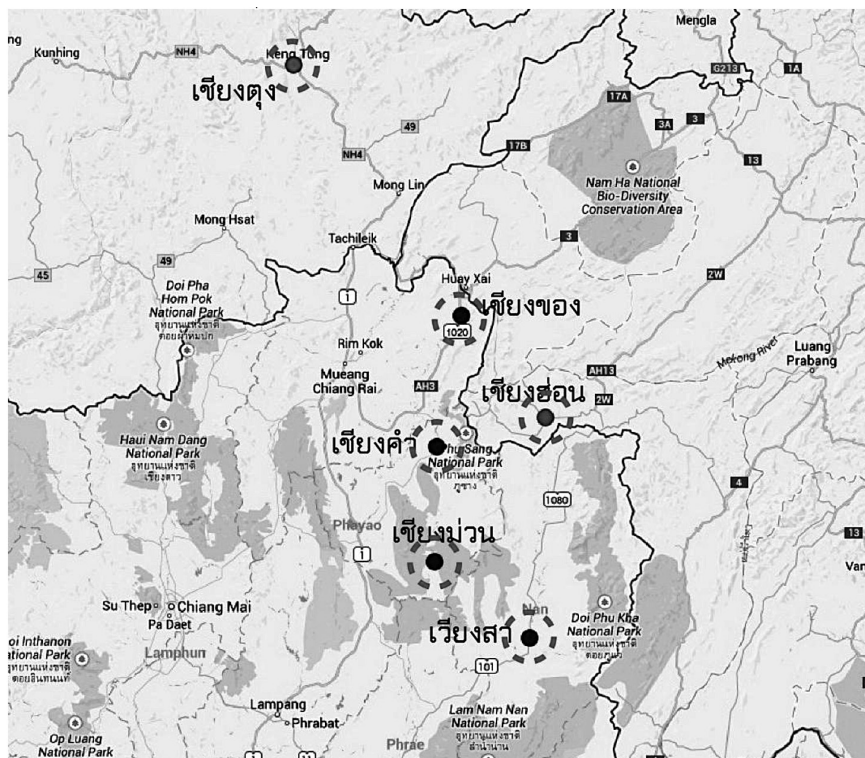
“บ้านเลิน” เป็นชุมชนไตเจิน ตั้งอยู่ริมถนน Loi Mwae ทางทิศตะวันออกของเมืองเชียงตุง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 3 กม. มีวัดบ้านเลินเป็นวัดประจำชุมชน

“บ้านปางล้อใต้” เป็นชุมชนไตหลอย ตั้งอยู่ริมเส้นทางสายท่าขี้เหล็ก-เชียงตุง ห่างจากตัวเมืองประมาณ 16 กม. ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ถ้าเดินทางมาจากฝั่งไทยผ่านทางแม่สาย ชุมชนนี้จะอยู่ริมทาง ก่อนเข้าสู่เมืองเชียงตุง มีวัดปางล้อใต้เป็นวัดประจำชุมชน

พื้นที่ศึกษาในลาว

“บ้านดอนเฟื่อง” เขตเมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี เป็นชุมชนไตลื้อ ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงฮ่อนไปทางทิศเหนือประมาณ 6 กม. และห่างจากด่านห้วยไกรน์ พรหมแดนไทย-ลาว จังหวัดน่านประมาณ 64 กม. วัดประจำชุมชนคือ วัดโพธิยาลาม

“บ้านแก่น” เขตเมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี เป็นชุมชนไทยวน ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองเชียงฮ่อนไปทางเหนือประมาณ 5 กม. วัดประจำชุมชนคือ วัดแก่นแก้วสงฆะดาลาม

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงแหล่งที่ตั้งของการศึกษาเอื้อนไต้ ทั้ง 3 ประเทศ
ที่มาแผนที่ฐาน : www.map.google.com

รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในไทย

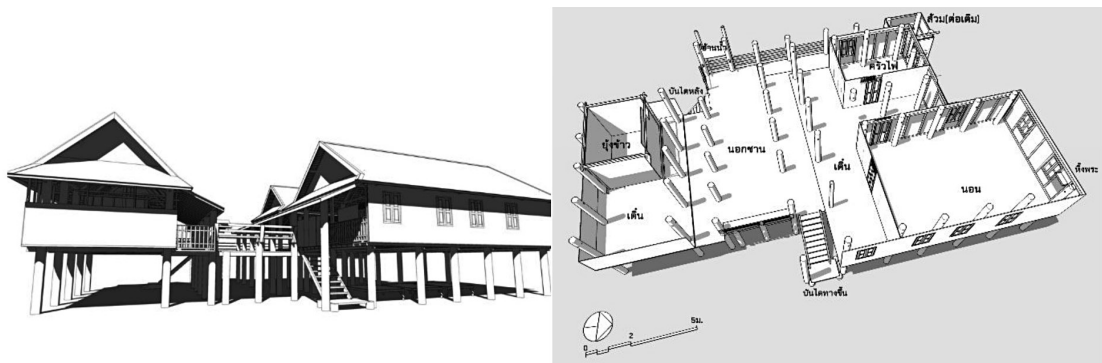
การศึกษารูปแบบเรือนในเขตจังหวัดเชียงราย พะเยา และน่าน ซึ่งมีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน เป็นเขตที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จากดินแดนตอนเหนือมาตั้งชุมชนบ้านเรือนอยู่ ได้ผลการศึกษา ดังนี้

รูปแบบเรือนไต้ลื้อที่พะเยา ชุมชนบ้านธาตุสบแวน ตำบลห้วยน อำเภอยางคำ และชุมชนบ้านฟ้าสีทอง ตำบลสระ อำเภอยางคำ จังหวัดพะเยา

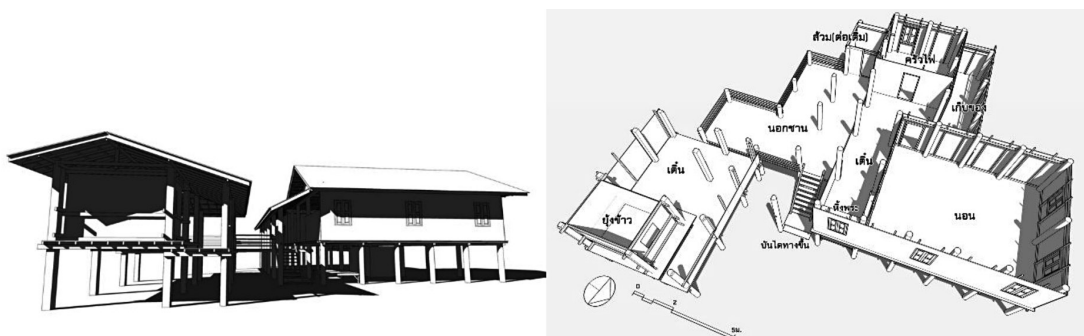
เรือนไต้ลื้อที่พะเยามีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง หลังคาทรงจั่ว ทำปึกนกกันสาดหน้าหลัง หลังคาเป็นรูปแบบแตกต่างจากเรือนลื้อในสิบสองปันนา ที่ทำหลังคาจั่วผสมสูงใหญ่ เปิดหน้าจั่วขนาดเล็ก ชายคาทิ้งลงต่ำ ตัวเรือนทำเป็นเรือนแฝด มี “เอื้อนนอน” กับ “เอื้อนไฟ” หันหน้าลงใต้ เรือนนอนอยู่เรือนใหญ่ด้านตะวันออก เช่นเดียวกับไตยวน เรือนไฟหรือครัวไฟอยู่ด้านตะวันตก เยเข้าหรือเรือนยั้งข้าวอยู่ด้านหน้าเรือนพัก ทำชานเชื่อมถึงกัน เป็นชานโล่ง ไม่มีหลังคาคลุม บันไดทางขึ้นลงเรือนอยู่ที่ชานนี้ รูปแบบที่เรือนนอนกับเรือนยั้งเชื่อมถึงกันนี้ ไตยวนส่วนใหญ่ไม่นิยมทำ ด้วยเหตุผลด้านความเชื่อ จะทำเรือนยั้งหรือหลองข้าวแยกกันเป็นหลังโดด แต่อยู่หน้าเรือนนอนเหมือนกัน เรือนยั้งนี้ทำเป็นเรือนใหญ่กว่าตัวยั้ง ให้มีพื้นที่ว่างหน้ายั้งไว้ใช้งานเพิ่มขึ้น ตัวเรือนไฟที่แยกจากเรือนนอนก็เป็นข้อแตกต่างจากเรือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา ที่มีส่วนเตาไฟกับส่วนนอนอยู่ในโครงร่วมกันบนเรือน

หลังเดียวกัน ใต้ถุนเรือนเป็นพื้นดินปรับเรียบอัดแน่น มีแคร่หรือตั่งไว้ใช้งานตอนกลางวัน แบบเดียวกับเรือนพื้นถิ่นทั่วไปของใต้ เสาเรือนฝังดินเหมือนชาวไทวน ไม่ตั้งบนหินเหมือนไต้ลื้อในสิบสองปันนา หรือไต้เงินในรัฐฉาน โครงสร้างไม้ ฝาไม้ดินนอนซ้อนเกล็ด เสาไม้ซุง แปรรูปร่างๆ หน้าต่างบานเปิดคู่ และทำช่องลมไว้ที่ยอดฝารอบด้าน โครงหลังคาไม้ มุงแป้นเกล็ด แต่เรือนที่บ้านฟ้าสีทองเปลี่ยนจากแป้นเกล็ดของเดิมเป็นมุงสังกะสีแล้ว

ปัจจุบันเรือนไต้ลื้อของนางแสงดาที่บ้านธาตุสบแวนได้รับการยกย่องเชิดชูในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม ไต้ลื้อจากหลายหน่วยงาน รวมทั้งสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์ เจ้าของเรือนมีความภาคภูมิใจและตั้งใจจะอนุรักษ์เรือนต่อไป กลายเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมไต้ลื้อพะเยาให้ผู้สนใจได้แวะเวียนเข้าชม มีผลิตภัณฑ์ไต้ลื้อให้เลือกซื้อ แต่เรือนหลังอื่นๆ ทั้งในบ้านธาตุสบแวนและบ้านฟ้าสีทองนั้น ยังคงความเป็นเรือนพักอาศัยส่วนตัว ไม่ได้เปิดเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมไต้ลื้อแต่อย่างใด แต่ยินดีต้อนรับอาคันตุกะที่ไปเยี่ยมเยียนเสมอ

ภาพที่ 2 เรือนไต้ลื้อบ้านธาตุสบแวนของนางแสงดา สมฤทธิ์

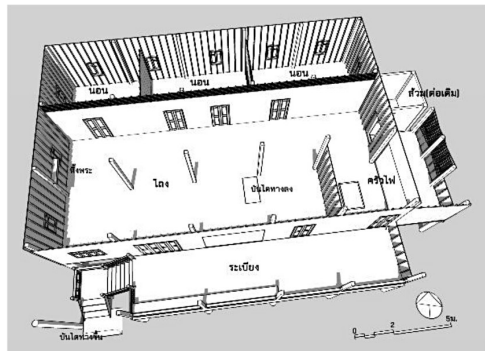
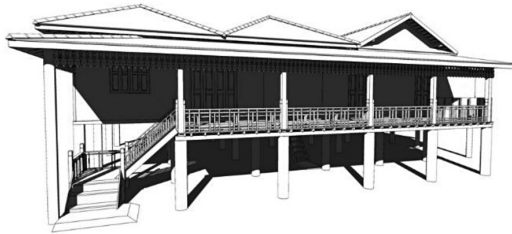
ภาพที่ 3 เรือนไต้ลื้อบ้านฟ้าสีทองของหนานอ่อน กันทะ

รูปแบบเรือนไต้ลื้อที่เชียงราย ชุมชนบ้านศรีดอนชัย ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
เรือนไต้ลื้อที่บ้านศรีดอนชัย 2 หลังนี้ มีลักษณะร่วมของเรือนใต้ทั่วไป คือ เป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง เสาและโครงสร้างหลักเป็นไม้ รูปทรงหลังคาปั้นหยาและจั่ว ไม่เป็นหลังคาจั่วผสมแบบดั้งเดิมของไต้ลื้อสิบสองปันนา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตแบบโบราณ (กระเบื้องวิบูลย์ศรี) แต่เรือนนายเทศเปลี่ยนเป็นกระเบื้องซีแพคโมเนียแล้ว ผนังเรือน

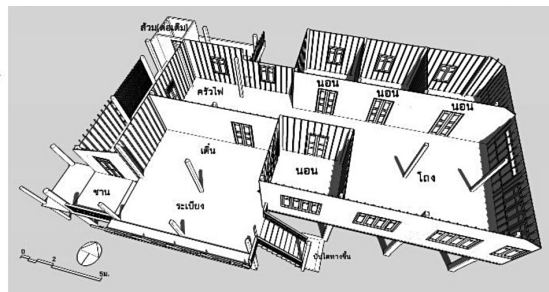
เป็นแบบ “เรือนสมัยกลาง”¹ ไม่เป็นแบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาหรือไต้เงินเชียงตุง และไม่เป็นแบบ “เรือนบะเก่า”² ซึ่งเป็นเรือนแบบประเพณีดั้งเดิมของล้านนา (สมภาพและคณะ, 2538 : 102-105) บันไดทางขึ้นเรือนอยู่นอกเรือน ทำหลังคาคลุมแบบล้านนา

องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในเรือนไต้ลื้อที่บ้านศรีดอนชัยทั้ง 2 หลังนี้ มีลักษณะที่ผสมผสานวัฒนธรรม ความเชื่อ และประเพณีนิยมจากวัฒนธรรมข้างเคียง คือ ไม่เป็นแบบเรือนไต้ลื้อสิบสองปันนาแบบดั้งเดิม แต่ปรากฏ มีอิทธิพลจากเรือนไตทั่วไปจากการทำเป็นเรือนยกไต้ถุนสูง บันไดทางขึ้นอยู่นอกเรือน มีอิทธิพลจากไต้ลื้อสิบสองปันนา คือ มีเตาไฟอยู่ในเรือนนอน มีอิทธิพลจากเรือนสมัยกลาง คือ หลังคาปั้นหยาและรูปลักษณะผนังของเรือน และมีอิทธิพลจากล้านนาคือ ทำบันไดอยู่ใต้ชายคาหรือทำหลังคาคลุมบันได และมีเสาแหล่งหมาหน้าบันไดทางขึ้นเรือน ไม่มีเตินหน้าห้องนอนให้เห็นเหมือนเรือนล้านนา แต่มีระเบียงกิ่งเปิดโล่งมาใช้งานแทน

โครงสร้างหลักและโครงหลังคาของอาคารเป็นไม้ เสาไม้ชั้นใต้ถุนเรือนนางแอ่นค้ำเป็นไม้ท่อนกลมขนาดใหญ่ ส่วนของเรือนนายเทศเป็นเสาปูน เสาไม้ชั้นบนเป็นเสาไม้ขนาด 8” x 8” ฝาไม้ดินนอนซ้อนเกล็ด ประตูหน้าต่างเป็นแบบที่นิยมกันในล้านนาในช่วง 50-70 ปีที่แล้ว คือเป็นบานเปิดคู่ ลูกฟักไม้ทึบ ไม่ทำคอสอง แต่ทำช่องลมที่ยอดฝาทั้งภายนอกและภายในเรือน ซึ่งเป็นรูปแบบที่นิยมกันในอดีต ทั้งเรือนไต้ลื้อและเรือนพื้นถิ่นอื่นๆ ในล้านนา

ภาพที่ 4 เรือนนางแอ่นค้ำที่เชียงของ

ภาพที่ 5 เรือนนายเทศที่เชียงของ

¹ เรือนแบบประเพณีล้านนาประเภทหนึ่ง พัฒนาต่อจากเรือนบะเก่า ก่อนเป็นเรือนสมัยปัจจุบัน ชาวบ้านจึงเรียกว่าเรือนสมัยกลาง

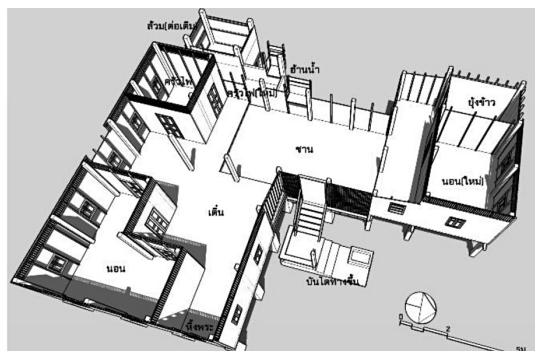
² เรือนแบบประเพณีล้านนาประเภทหนึ่ง เป็นเรือนที่พัฒนาต่อจากเรือนกาแล

เรือนไผ่บ้านตาด ชุมชนบ้านตาด ตำบลตาลชุม อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน

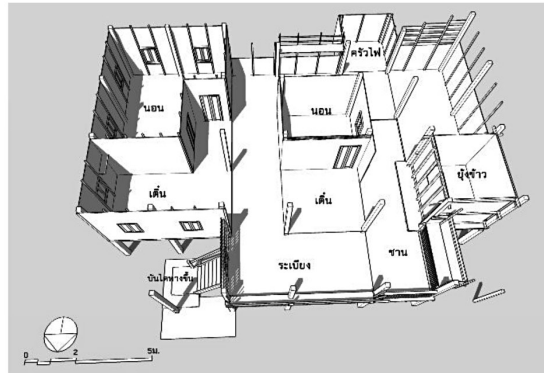
เรือนไผ่แบบประเพณีในชุมชนบ้านตาดมีหลงเหลืออยู่จำนวน 6-7 หลัง ลักษณะเป็นเรือนไผ่ยกใต้ถุนสูง จุดเด่นอยู่ที่การใช้เสาก่ออิฐขนาดใหญ่ 50-60 ซม. รองรับตัวเรือน ปูนที่ใช้ก่ออิฐ เป็นปูนแบบโบราณที่เตรียมขึ้นเองจากหินปูนและยางรัก ซึ่งต่างจากเรือนไผ่พื้นถิ่นแหล่งอื่นๆ ในล้านนา ที่มักใช้เสาไม้ หรือเสาคอนกรีตเสริมเหล็กแบบโบราณ ที่เรียกกันว่า “เสาสะต่าย” หลังคาทรงปั้นหยา มุงด้วยกระเบื้องคอนกรีตแบบโบราณ (กระเบื้องวิบูลย์ศรี) ชุมชนบ้านตาดเป็นชุมชนไผ่หรือคนเมือง แต่รูปแบบการสร้างหลงข้าวต่างจากคนเมืองทั่วไป เพราะสร้างหลงไว้ใกล้เรือนนอน แล้วเชื่อมกันด้วยชาน ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้อิทธิพลมาจากคนเมืองล้านนาไม่ทำ เพราะความเชื่อเรื่องผีเรือน จึงเป็นเรือนคนเมืองที่มีความเชื่อต่างจากคนเมืองทั่วไป อาจเพราะน่านมีได้อิทธิพลอยู่มาก รวมทั้งฝั่งประเทศลาวก็มีชุมชนได้อิทธิพลอยู่มาก และมีรูปแบบการสร้างหลงเชื่อมกับเรือนนอนแบบนี้เช่นกัน จึงส่งผลต่อความเชื่อหรือประเพณีนิยมแก่คนเมือง ชานที่เชื่อมเรือนนอนกับหลงข้าวนี้เดิมเป็นชานโล่ง ไม่มีหลังคา แต่ปัจจุบันทุกหลังในบ้านตาดต่อเติมหลังคาให้กับชานนี้ เพื่อความสะดวกในการใช้งานและป้องกันไม่ให้พื้นไม้ผุจากฝนและแดด เพราะปัจจุบันไม้หายาก ไม่เหมือนสมัยก่อนที่ตัดและชักลากจากป่ามาใช้ได้

อิทธิพลความเชื่อจากเรือนไผ่ทั่วไป คือ การทำเป็นเรือนยกใต้ถุนสูง บันไดทางขึ้นอยู่นอกเรือน อิทธิพลจากเรือนสมัยกลาง คือ หลังคาปั้นหยาและผังพื้นของเรือน อิทธิพลจากล้านนาคือทำบันไดอยู่ใต้ชานคาหรือทำหลังคาคลุมบันได มีเสาแหล่หมาหน้าบันไดทางขึ้น และมีอิทธิพลความเชื่อจากได้อิทธิพลหรือไถเงิน คือ ไม่แยกเรือนอยู่ห่างจากเรือนนอนดังกล่าว

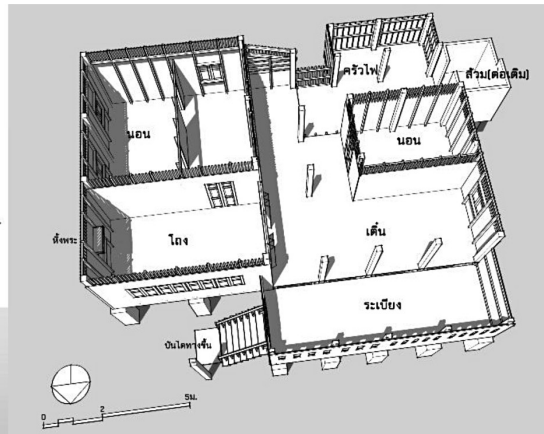
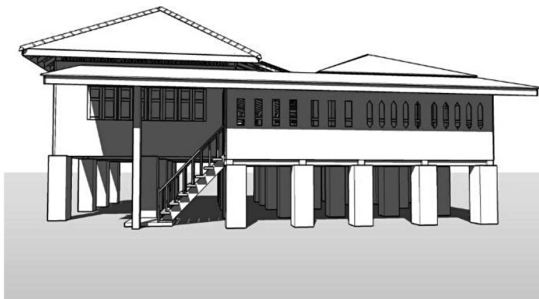
เรือนนายเจริญ เย็นใจ มีรูปแบบต่างจากหลังอื่นๆ ที่รูปทรงหลังคา เพราะเป็นหลังคาจั่วแฝด แต่ผังพื้นใกล้เคียงกับหลังอื่นๆ และรูปแบบการสร้างหลงข้าวเชื่อมกับเรือนนอนเป็นแบบเดียวกัน เสาใต้ถุนนั้น เป็นเสาปูนแบบใหม่ สอบถามทราบว่ามีการย้ายเรือน และเปลี่ยนเป็นเสาปูนในคราวนั้น

ภาพที่ 6 เรือนนายอินทร เย็นใจ ที่บ้านตาด

ภาพที่ 7 เรือนนายเจริญ เ็นใจ ที่บ้านต๋อ

ภาพที่ 8 เรือนนายสนธิ ปิจดี ที่บ้านต๋อ

รูปแบบสถาปัตยกรรมเรือนพักอาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์ไตในเขตเมืองเชียงตุง ประเทศเมียนมาร์

จากการสำรวจเรือนไตในบริเวณพื้นที่โดยรอบเมืองเชียงตุง พบว่า บ้านเรือนในชุมชนเป้าหมายที่ทำการสำรวจนั้น ส่วนใหญ่ยังคงมีเรือนรูปแบบที่เป็นแบบประเพณี หรือแบบพัฒนาการจากแบบประเพณี ปรากฏให้เห็นอยู่เป็นจำนวนมากและหนาแน่น เรือนแบบสมัยใหม่มีให้น้อยกว่า การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ยังคงเป็นเกษตรกรรม มีไร่ นา และสวน อยู่รอบๆ ชุมชน มีอุปกรณ์การเกษตรและพืชผลให้เห็นอยู่ทั่วไปในชุมชน ทำให้บรรยากาศโดยรวมของชุมชน ยังคงความเป็นชุมชนพื้นถิ่นที่สืบทอดจากอดีตถึงปัจจุบัน แม้ส่วนใหญ่จะเป็นชุมชนที่ไม่ได้ห่างไกลจากเส้นทางคมนาคมหลัก เรือนที่อายุมากถึง 80 ปี กับเรือนที่ปลูกสร้างใหม่เมื่อสิบปีที่ผ่านมา มีลักษณะรูปแบบที่ไม่ต่างกัน แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังคงสืบทอดประเพณีการปลูกเรือนแบบดั้งเดิมอยู่ แม้แต่เรือนที่กำลังก่อสร้าง ก็ยังคงใช้ไม้ ทั้งพื้น เสา และโครงหลังคา แต่โครงสร้างชั้นล่างจะถูกปรับเปลี่ยนเป็นโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กและก่ออิฐมอญแทนดินดิบแล้วในบางหลัง

ภาพที่ 9 บ้านเรือนในชุมชนไ้

รูปแบบเรือนไทเชียงตุง

เรือนไทแบบประเพณีในหมู่บ้านรอบเมืองเชียงตุง พบ 2 แบบใหญ่ๆ คือ แบบเรือนไม้ และ แบบเรือนไม้บนดิน แบบเรือนไม้นั้นจะพบมากกว่า และเป็นเรือนแบบประเพณีของไท โดยเฉพาะไ้ลื้อที่มีต้นกำเนิดในสิบสองปันนา รูปทรงแบบเรือนหงส์ (งามพรรณ, 2536 : 76) มีลักษณะดังนี้

“แบบเรือนไม้” เป็นเรือนชั้นเดียว ยกใต้ถุนสูงจนคล้ายเรือนสองชั้น ใช้ประโยชน์จากใต้ถุนเรือน โครงสร้างหลักคือไม้ ซึ่งตัดจากป่า หลังคาจั่วผสม (Hip-Gable) มุงกระเบื้องดินขอ (ดินเผา) ปลายตัด แผ่นบางคล้ายกระเบื้องดินขอของล้านนา แต่มีขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย อกสาหลังคาค่อนข้างสูงชัน ทำให้หลังคาสูงใหญ่ เปิดจั่วด้านบนขนาดเล็ก สำหรับระบายควันและความร้อนจากเตาไฟในเรือน ส่วนใหญ่ไม่มีการตกแต่งยอดจั่ว มีเพียงที่บานปางล่อ ที่นิยมประดับยอดจั่วด้วยต้นดอกเอื้อง เสาไม้ซุงหรือบากแปรรูปเป็นสี่เหลี่ยมอย่างง่าย ตั้งบนหิน ไม่ขุดหลุมฝังดินเสาลงดิน บนเรือนมักแบ่งพื้นที่ 2-3 ส่วน คือ ส่วนโถงชานบันได ส่วนโถงกลางบ้าน และส่วนนอน ส่วนชานอยู่ด้านหน้าเรือน เป็นพื้นที่ที่กึ่งเปิดโล่ง คือ ไม้ตีฝาเรือน กันเป็นราวระเบียงกันตก หรือตีไม้โปร่งเป็นซี่ หรือตาตาราง หรือเป็นลวดลาย ส่วนโถงเป็นส่วนปิด จากส่วนชานผ่านประตูเรือนเข้าสู่ส่วนโถง ส่วนนี้ปิดล้อมด้วยฝาเรือน มีช่องเปิดหรือหน้าต่างน้อย บางหลังไม่มีเลย ส่วนนี้จึงมีมืดมาก ส่วนเตาไฟและทำครัวอยู่ในส่วนนี้ บางหลังแยกไว้มุมหนึ่ง ในพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน บางหลังวางแม่เตาไฟไว้กลางโถง ส่วนนอนอยู่ด้านในสุด ทำฝากั้นไว้มีช่องประตูเข้าออก หนึ่งหรือสองห้องนอนแล้วแต่หลัง ส่วนใหญ่ไม่ทำฝาเพดาน เปิดโล่งเห็นโครงหลังคาและกระเบื้องมุงหลังคา ช่องหน้าต่างมีน้อยหรือไม่มีเลยเช่นกัน เรือนไม้แบบประเพณีของชุมชนไ้ที่เชียงตุงนี้ สามารถแยกเป็นกลุ่มย่อยได้เป็นแบบฝาดั้งตรง และ ฝายายออก ลักษณะที่ต่างกัน คือ ฝายายนอกของเรือน ระบายตั้งตรงไม่ฝายายออก กับตีฝายายออกเป็นการตีฝายออกรอบด้าน ทั้งด้านหลังด้านข้าง เว้นแต่ด้านหน้าทำเป็นชานระเบียง ฝายายทำให้เกิดพื้นที่ภายในระหว่างเสากับฝาเรือนที่ฝายายออก จะทำเป็นหิ้งพระหรือชั้นวางของ เรือนสองกลุ่มนี้มีจำนวนที่ใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 10 เรือนไม้แบบฝาดั้งตรง กับแบบฝาดายออก

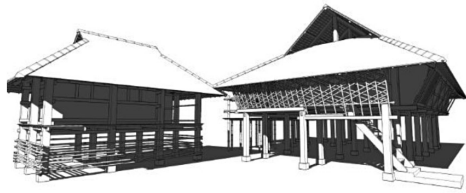
“แบบเรือนไม้บ้านดิน” เป็นเรือนที่ใช้โครงสร้างไม้ร่วมกับโครงสร้างผนังดินดิบรับน้ำหนัก เป็นผนังที่ก่อขึ้นด้วยก้อนดินดิบที่ตากแห้งโดยไม่ได้เผาเป็นอิฐ นำมาก่อขึ้นเป็นผนัง หนาประมาณ 40-50 ซม. ใช้เป็นโครงสร้างรับน้ำหนักพื้นไม้และโครงหลังคา ใช้คาน ตง และซื่อวางลงบนผนังดินก่อโดยตรงโดยไม่มีเสาไม้รับ ตรงช่องเปิดประตูหน้าต่างส่วนใหญ่ใช้ไม้พาตรับน้ำหนักผนังเหนือช่องเปิดขึ้นไป กลุ่มนี้พบได้มาก อาจเป็นเพราะพื้นที่ส่วนใหญ่มีสภาพพื้นดินที่สามารถขุดทำใช้เป็นวัสดุก่อสร้างได้ นอกจากนี้เรือนกลุ่มนี้ ยังมีเรือนกลุ่มย่อยที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ “แบบเรือนไม้บ้านดินเสาไม้” คือ เรือนไม้ที่ใช้โครงสร้างไม้รับน้ำหนักทั้งหมด แต่ฝาบางส่วนเป็นการก่อดินดิบแทนฝาไม้ ฝาผนังดินนี้ทำหน้าที่เป็นเพียงฝากั้น ไม่ได้รับน้ำหนักแบบเรือนกลุ่มแรก ความหนาของผนังดินนี้จึงน้อยกว่า แบบนี้พบน้อยกว่า

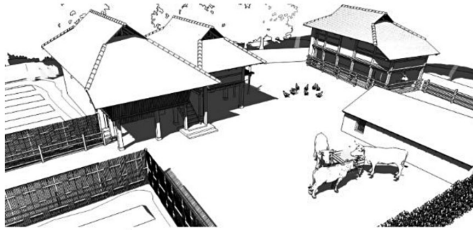
ภาพที่ 11 เรือนไม้บ้านดิน และ เรือนไม้บ้านดินเสาไม้

ภาพที่ 12 บนเรือนไม้ที่เชียงตุง

เรือนนางเปียง บ้านยางเกียง

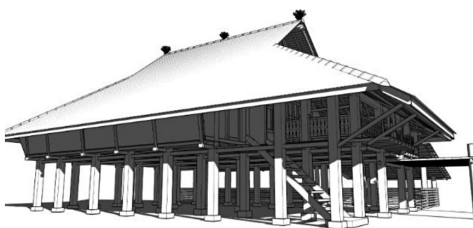
เรือนนายไฉย นางแดง บ้านหนองเงิน

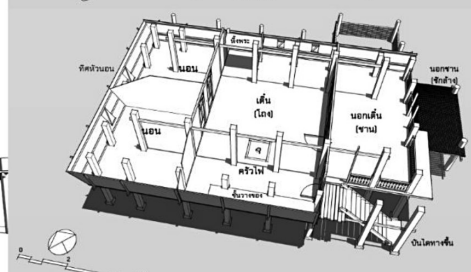
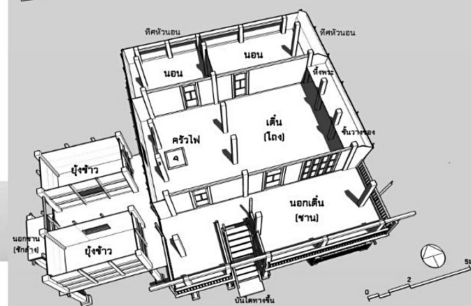
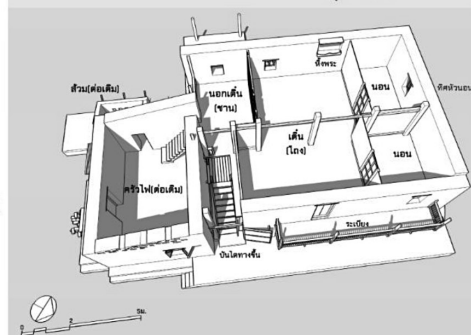
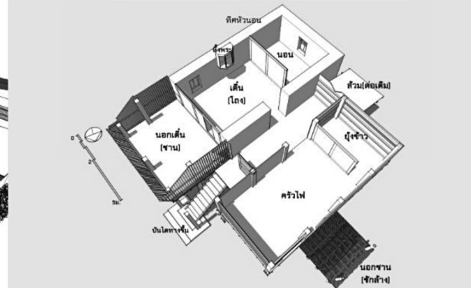
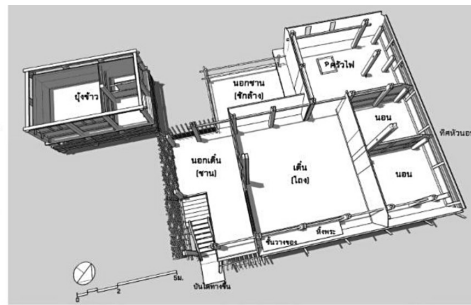
เรือนนายสามแปง นางป้อมตาน บ้านเพยลุง

เรือนนางหะ บ้านเลิน

เรือนนางอามทิพย์ บ้านปางล้อยไต้

ภาพที่ 13 เรือนไทเมืองเชียงตุง

รูปแบบสถาปัตยกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทในเมืองเชียงฮ่อน แขวงไชยบุรี ลาว

ชุมชนไต่บ้านดอนเฟื่อง ชาติพันธุ์ไทลื้อ มีเรือนไม้พักอาศัยที่เป็นแบบประเพณีดั้งเดิมน้อยมาก สอบถามทราบว่า เรือนไม้ดั้งเดิมถูกรื้อขายให้พ่อค้าชาวไทยเกือบหมดแล้ว เหลืออยู่ให้ทำการศึกษาเพียงไม่กี่หลัง แต่พอให้สรุปผลการศึกษได้ว่า ลักษณะเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เสาไม้ตั้งบนหินไม่ฝังดิน บันไดอยู่นอกเรือน ติฝาไม้กระดาน ส่วนใหญ่เป็นการตีแนวตั้ง หลังคาจั่ว โครงสร้างไม้ ตัวเรือนแบ่งพื้นที่เป็น 3 ส่วน **ส่วนเรือนนอน ส่วนเรือนครัวไฟ และส่วนชานเรือน** ส่วนชานเรือนนี้จะอยู่ตรงกลาง และเป็นส่วนต่อเชื่อมทั้งสองส่วนแรก บันไดทางขึ้นเรือนจะอยู่ที่ส่วนชานเรือนนี้

ส่วนเรือนนอนนี้เป็นส่วนเดียวที่เป็นเรือนปิด มีผนังล้อมรอบ ภายในส่วนเรือนนอนจะแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ซ้ายขวา เป็นโถงใช้งานนอกประสงค์และส่วนนอน โดยมีฝาหรือผ้าม่านกันไว้ ส่วนเรือนครัวอยู่ด้านหน้าเรือนนอน เชื่อมกันด้วยชาน ตัวเรือนครัวทำกึ่งเปิดโล่ง คือ มีหลังคาคลุม แต่มีฝาล้อมเพียง 2-3 ด้าน เพื่อการระบายควันและความร้อนจากเตาไฟได้ ส่วนชานเป็นพื้นที่เปิดโล่ง แต่มีหลังคาคลุมเป็นส่วนใหญ่เพื่อการใช้งานที่สะดวกขึ้น แต่บางหลังยังคงมีทั้งส่วนที่มีหลังคาคลุมและส่วนที่เปิดโล่งไม่มีหลังคาคลุม หลังคาทรงจั่ว มุงด้วยสังกะสีแล้วทุกหลัง แต่เดิมมุงด้วยหญ้าคา แต่เปลี่ยนเป็นสังกะสีเพื่อให้ใช้ได้นานขึ้น ไม่ต้องเปลี่ยนบ่อยๆเหมือนหญ้าคา

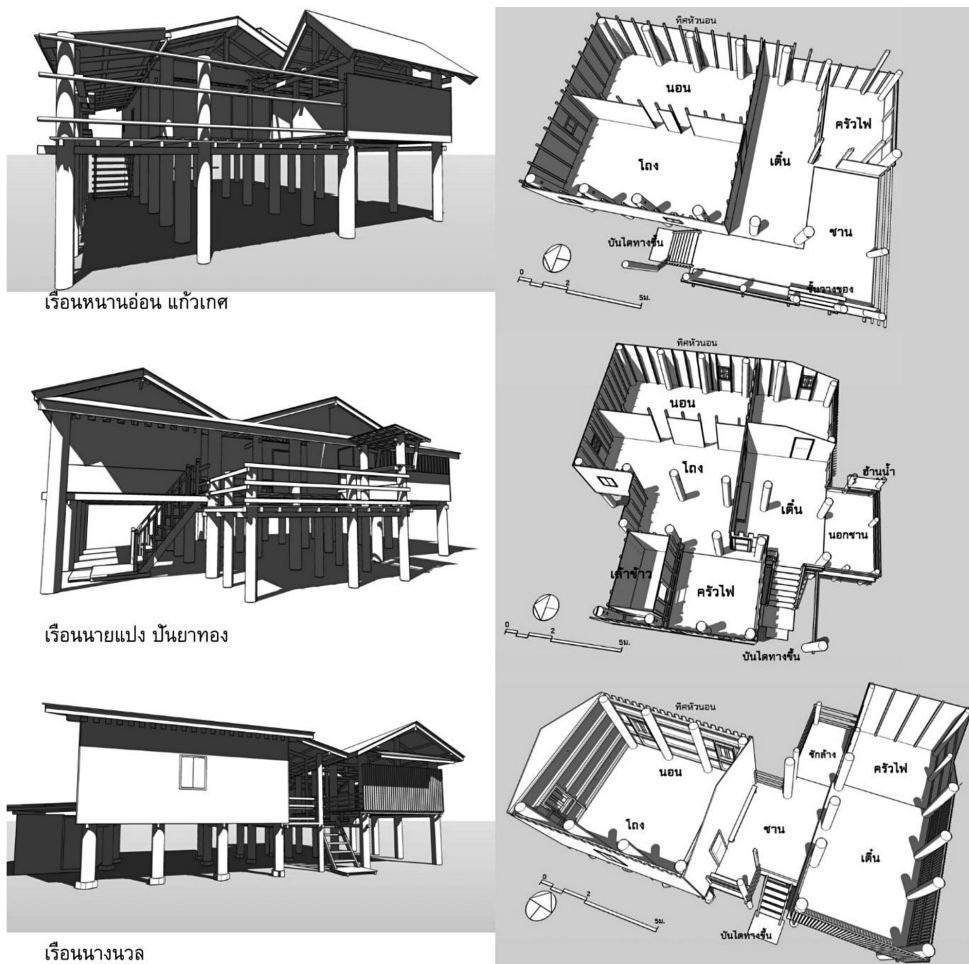
เล่าข้าว หรือเรือนยุ้งข้าว มีทั้งทำเป็นเรือนโดด แยกออกไป และการทำเป็นเรือนแยก แต่สร้างชิดและเชื่อมต่อกับเรือนนอน ทำเป็นเรือนยกพื้น ติไม้ไคร้ฝาไผ่ด้านนอกเพื่อรับแรงจากด้านใน เช่นเดียวกับยุ้งข้าวในล้านนา

ภาพที่ 14 เรือนไต่ลื้อบ้านดอนเฟื่อง เมืองเชียงฮ่อน ของนายแปง ปันยาทอง และหนานอ่อน แก้วเกศ

ภาพที่ 15 เรือนไต่ยวนบ้านแก่น เมืองเชียงฮ่อน ของนางนวล

ภาพที่ 16 เรือนใต้เมืองเชียงใหม่

ความสัมพันธ์ของรูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนใต้

ในการสำรวจวิจัยวัดเก็บข้อมูลและศึกษารูปแบบสถาปัตยกรรมของเรือนใต้ จำนวน 15 หลังที่คัดเลือกเป็นตัวแทนจาก 10 ชุมชนใน 3 ประเทศ ประกอบกับการสังเกตเรือนหลังอื่นๆ ที่อยู่ภายในชุมชน ได้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรือนและองค์ประกอบอื่นๆ ในบริเวณบ้านและความสัมพันธ์ สอดคล้องและแตกต่างของเรือนเหล่านี้ในพื้นที่ต่างๆ ในโครงการ ดังนี้

เปรียบเทียบทิศทางการวางตัวเรือนกับองค์ประกอบในผังบ้าน

การเลือกทิศทางการวางตัวเรือนนอน โดยพิจารณาแนวจั่วหรือแนวสันหลังคาของเรือนหลัก เป็นประเพณีนิยมที่มาจากความเชื่อ โดยเมื่อเปรียบเทียบกับชาวล้านนา (ไตยวน) และชาติพันธุ์อื่นๆ ที่วางแนวจั่วหรือสันหลังคาขวางตะวัน หน้าจั่วหันสู่ทิศเหนือหรือใต้ การวางตัวเรือนหลักในเรือนที่สำรวจทั้ง 15 หลัง ใช้การวางตัวเรือนให้แนวจั่วเรือนหลักขวางตะวันเป็นส่วนใหญ่ในไทยและลาว มีเพียงเรือนนางนวลที่บ้านแก่น เมืองเชียงใหม่เพียงหลังเดียวที่ไม่เป็นไปตามประเพณีดังกล่าว แต่ยึดเอาที่ว่างของแปลงที่ดินที่ยาวตั้งฉากกับทางสัญจรในหมู่บ้านเป็นหลัก คือ

วางตามแนวแปลงที่ดิน ซึ่งเป็นการวางตามตะวัน ส่วนเรือนที่สำรวจในกลุ่มเมืองเชียงตุงนั้น จะยึดแนวทางเดียวกัน คือ วางให้แนวสันหลังคาหันตามแนวเหนือใต้ แต่ไม่ได้วางแบบเคร่งครัดนัก โดยพิจารณาแนวน้ำไหลหรือทางสัญจรในหมู่บ้านประกอบด้วย ทำให้แนวสันหลังคาเบี่ยงเบนไปจากแนวเหนือใต้ไปบ้าง แต่ชาวบ้านยังคงเรียกว่าเป็นทิศเหนือทิศใต้ ยกเว้นเรือนนายใจย่ง บ้านหนองเงินเพียงหลังเดียว ที่วางเรือนตามตะวัน หันหน้าจั่วไปทางทิศตะวันออก โดยไม่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง ทั้งทางสัญจร ทางน้ำไหล หรือขนาดรูปร่างของแปลงที่ดิน จึงอาจเป็นปัจจัยอื่นอีกที่มีผลต่อการวางเรือน ซึ่งต้องศึกษาต่อไป

พอจะสรุปได้ว่าการวางทิศทางของเรือนของกลุ่มที่สำรวจส่วนใหญ่ มีความสัมพันธ์กันทั้งหมด เป็นแบบเดียวกัน คือ เป็นแบบประเพณี วางเรือนให้สันหลังคาของเรือนหลักขวางตะวัน หน้าจั่วหันหน้าสู่ทิศเหนือหรือได้ส่วนน้อยที่มีปัจจัยอื่นมาเกี่ยวข้อง และมีผลให้การวางเรือนต่างออกไป

ส่วนองค์ประกอบในผังบริเวณนั้น นอกจากตัวเรือนนอนแล้ว องค์ประกอบสำคัญ คือ ยุ้งข้าว ที่มีชื่อเรียกเฉพาะถิ่น ชาวล้านนาหรือไตยวน ตลอดจนชาติพันธุ์ทั่วไปในล้านนาเรียก “หลองข้าว” ไตยเงินเรียก “เยข้าว” อีสานและลาวเรียก “เล้าข้าว” เป็นองค์ประกอบที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในอดีตต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ที่ยังคงมีความจำเป็นอยู่ในหลายพื้นที่ เอาไว้เก็บข้าวไว้ใช้กินในครัวเรือนตลอดทั้งปี เหลือจึงขาย และเก็บเมล็ดพันธุ์ข้าวไว้เพาะปลูกปีหน้า แบ่งเป็นลักษณะต่างๆ ดังนี้

- **ลักษณะที่ทำให้เป็นเรือนโดด** แยกต่างหากจากเรือนใหญ่ ซึ่งเป็นลักษณะที่พบทั่วไปในล้านนา หรือแม้แต่ภูมิภาคอื่นในไทย เช่น อีสานหรือภาคกลาง ซึ่งเป็นผลจากความเชื่อเรื่องผี ลักษณะนี้ในไทยพบที่เรือนนายสนิท บ้านดัด เรือนนายเทศและเรือนนางเอี้ยคำที่บ้านศรีดอนชัย ในเมียนมาร์พบที่เรือนนางเปียงนายสามแปง นางอามทิพย์ และนายใจย่ง ที่เชียงตุง รวม 7 หลัง
- **ลักษณะที่ทำให้เป็นเรือนแยก แต่เชื่อมกับเรือนใหญ่** ซึ่งเป็นลักษณะของไตลื้อ ในไทยพบที่เรือนนางแสงดา บ้านธาตุสบแวน และนายอ่อน บ้านฟ้าสีทอง นายอินทร นายเจริญ และเรือนไม้แบบประเพณีหลังอื่นๆ ในบ้านดัดอีก 2 หลัง ในเมียนมาร์พบที่เรือนนางหลี่ บ้านเลิ่น ในลาวพบที่เรือนนายแปง บ้านดอนเฟื่อง รวม 8 หลัง
- **ลักษณะที่ไม่ทำเรือนยุ้งข้าว** แต่เก็บข้าวเปลือกไว้ภายในเรือน ในเมียนมาร์พบที่เรือนนายสามแปง บ้านเพยลู่ในลาวพบที่เรือนนายอ่อน บ้านดอนเฟื่องและนางนวล บ้านแก่น รวม 3 หลัง

ข้อสังเกต คือ ชาวไตยวนหรือคนเมืองที่อาศัยในเขตจังหวัดน่าน รวมทั้งที่บ้านดัด ไม่ทำเรือนหลองข้าวแยกออกจากเรือนใหญ่ อาจเป็นเพราะการมีชาวไตลื้อหรือเชื้อสายไตลื้ออยู่ในเขตจังหวัดน่านเป็นจำนวนมาก อาจมีส่วนที่เป็นอิทธิพลทางความคิดหรือความนิยมการสร้างเรือนหลองข้าวให้เชื่อมกับเรือนใหญ่เหมือนชาวไตลื้อ

องค์ประกอบอื่น ได้แก่ บ่อน้ำ แปลงผัก คอกเลี้ยงสัตว์ ส้วม และอื่นๆ นั้น เป็นองค์ประกอบรองที่ไม่ได้มีทุกหลัง มีตามความต้องการหรือความจำเป็นตามวิถีชีวิตของแต่ละบ้าน

เปรียบเทียบรูปแบบเรือน

การศึกษาเปรียบเทียบจากผลการสำรวจพบว่า มีลักษณะร่วมที่สำคัญที่แสดงถึงความเชื่อมโยงกันของประเพณีการปลูกเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไต ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากคติความเชื่อ ประเพณีนิยม วิถีชีวิต วัสดุท้องถิ่น ตลอดจนลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พอสรุปได้ดังนี้

1. เป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง ใต้ถุนโล่ง
2. ส่วนใหญ่มีหลังคาด้วยกระเบื้องดินเผาแบบพื้นเมือง มีกลุ่มพะเยามุงด้วยแป้นเกล็ดไม้ กลุ่มเชียงของ มุงกระเบื้องคอนกรีตโบราณ และกลุ่มลาวมุงด้วยหญ้าคา (เปลี่ยนเป็นสังกะสีแล้ว)
3. รูปทรงหลังคาส่วนใหญ่เป็นจั่วผสม และมีบางส่วนเป็นจั่ว และปั้นหยา แต่นำเอาหลังคาจั่วผสมหรือ ปั้นหยาหลายอันมาประกอบเข้าด้วยกันเป็นรูปทรงต่างๆ แต่หลังคาของกลุ่มเชียงตุงนั้น มีความเป็น รูปทรงแบบโบราณมากกว่า ทรงสูงกว่า องศาหลังคามากกว่าเรือนในไทย ระบบโครงสร้างหลังคา ใกล้เคียงกัน แต่เรือนในไทยดูสมัยใหม่กว่า ใช้ไม้ขนาดเล็กและจำนวนน้อยกว่า มีความประณีต ด้วยเครื่องมือช่างที่ทันสมัยกว่า
4. วัสดุก่อสร้างใช้ไม้เป็นหลัก ทั้งเสา คาน ตงพื้น ฝา และโครงหลังคา มีกลุ่มย่อย คือ กลุ่มเชียงตุงส่วน หนึ่งใช้ผนังดินดิบรับน้ำหนัก ตามข้อได้เปรียบของวัสดุในพื้นที่ กับกลุ่มบ้านดิดที่มีเสาชั้นใต้ถุนเป็นเสา ก่ออิฐฉาบปูนแบบโบราณ
5. บันไดทางขึ้นเรือนถูกทำไว้นอกเรือน เห็นได้ชัดจากภายนอก มีหลังคาคลุม ทั้งใช้ชายคาของเรือน หลักคลุม และการทำหลังคาสำหรับคลุมหลังคาขึ้นโดยเฉพาะ ส่วนใหญ่ตกแต่งประดับประดาบันได ราว และซุ้มบันได

เปรียบเทียบผังพื้นเรือน

การศึกษาเปรียบเทียบจากผลการสำรวจพบว่า ทั้งหมดประกอบด้วยพื้นที่ว่างบนเรือนที่ถูกกำหนดหน้าที่ ต่างๆ ใกล้เคียงกันทุกแหล่ง การจัดวางตำแหน่งใกล้เคียงกัน แต่รูปแบบแตกต่างกันไปตามลักษณะภูมิประเทศที่ต่าง กันออกไป ดังนี้

เริ่มจาก **บันไดทางขึ้นทางลงเรือน** ซึ่งเป็นส่วนแรกของการเข้าถึงเรือน ทำไว้นอกเรือนด้านหน้าประเพณี นิยมในการทำบันไดไว้นอกเรือนแบบนี้ เป็นลักษณะร่วมที่ทุกกลุ่มทำเหมือนกัน ความแตกต่างอยู่ที่การทำบันไดทาง ลงด้านหลังเรือน ซึ่งนิยมกันในล้านนา แต่พบการทำบันไดทั้งด้านหน้าและด้านหลังเรือนแบบนี้แค่หลังเดียวที่บ้านนาง แสงดา บ้านธาตุสบแวนเท่านั้น จึงกล่าวได้ว่า การทำบันไดทางขึ้นเรือนเพียงแห่งเดียวด้านหน้าเรือน เป็นลักษณะร่วม ของเรือนที่ทำการสำรวจใน 3 ประเทศในโครงการนี้ ถัดจากบันไดทางขึ้นเป็นพื้นที่**ชาน** (มีหลังคาคลุม) หรือ**นอกชาน** (ไม่มีหลังคาคลุม) ออกเสียงว่า “จาน” เป็นพื้นที่โล่งหรือกึ่งเปิดโล่ง เชียงตุงเรียก “นอกเต็น” ถัดไปเป็น “เต็น” พื้นที่ ใช้งานอเนกประสงค์อยู่หน้าห้องนอนและมีประตูถึงกัน เต็นนี้มีรูปแบบที่แตกต่างกันสำหรับเรือนในไทย ลาวกับใน เมียนมาร์ เต็นในไทย ลาวจะเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่ง ไม่ปิดล้อมทุกด้าน อาจจะปิด 2-3 ด้าน แต่ในเมียนมาร์ อากาศหนาว เย็นกว่า อุณหภูมิจะลดลงต่ำกว่า 10 องศาเซลเซียสในฤดูหนาว เต็นจึงต้องปิดล้อมได้เพื่อป้องกันความหนาว ทั้งเอา ครัวไฟและแม่เตาไฟอยู่ภายในให้พื้นที่ต่อเนื่องกันให้อุ่นจากเตาไฟช่วยเพิ่มอุณหภูมิภายในเรือน ในฤดูอื่นจึงออกมา ใช้พื้นที่งานหรือนอกเต็นแทน เพราะได้แสงธรรมชาติและโปร่งโล่งสบายกว่า

ถัดจากเต็นเป็นส่วนท้ายในสุดของเรือน เป็นพื้นที่**ส่วนนอน** เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นส่วนตัวมากที่สุด มักทำ ฝาผนังไว้ มีช่องประตูเข้าออก ตำแหน่งและความสัมพันธ์ของชาน เต็น กับห้องนอนนี้ กลุ่มลาวจัดเรียงแตกต่างออกไป เล็กน้อยคือ จากบันไดทางขึ้นเรือนสู่ชานหรือนอกชาน ต่อไปที่เต็น ซึ่งเป็นพื้นที่กึ่งเปิดโล่งเหมือนเรือนในไทย จากเต็น ผ่านประตูเข้าสู่พื้นที่ปิดล้อมภายในเรือน พื้นที่นี้ถูกแบ่งเป็นสองส่วนตามยาว ด้านซ้ายซึ่งต่อเนื่องจากเต็นผ่านประตู เป็นโถงใช้งานอเนกประสงค์ ด้านขวาเป็น**ส่วนนอน** กันไว้ด้วยฝาหรือผ้าม่าน ส่วนโถงและส่วนนอนนี้จะยาวตลอด ความยาวของเรือน

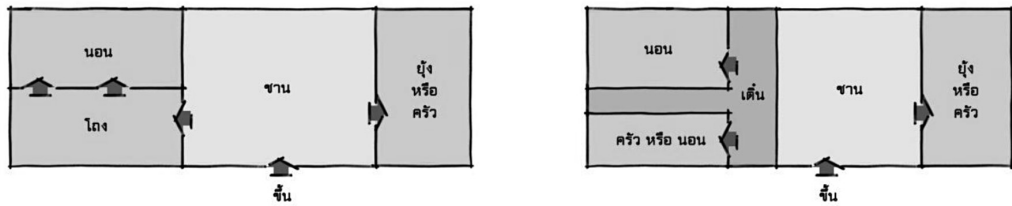
ส่วนที่แตกต่างกันมากที่สุดบนเรือน คือ ส่วน**ครัวไฟ** กลุ่ม**เชียงตุง**นั้น **ฮ้องไฟ** หรือพื้นที่ทำอาหารนั้น จะอยู่รวมหรือต่อเนื่องกับเต็น เป็นพื้นที่ต่อเนื่องไม่มีฝาถั้น แต่อยู่เยื้องไปด้านข้างส่วนนอน (เรือนนางเปียง บ้านยางเกียง) หรืออยู่ด้านข้างเต็นก่อนส่วนนอน (เรือนนางหลี่ บ้านเลน เรือนนางอามทิพย์ บ้านปางลือ) มีเรือนนายสามแปง บ้านเพยลุงเพียงหลังเดียวที่ต่อเติมสร้างฮ้องไฟอยู่ระดับดินด้านหน้าเรือน กลุ่ม**ศรีดอนชัย** 2 หลังนั้น มีครัวไฟอยู่บนเรือนเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกับโถงกลางเรือนเหมือนกัน กลุ่ม**พะเยา**ทั้ง 2 หลังนั้น สร้างเอนไฟไว้เป็นเรือนแผดกับเรือนนอน ครัวไฟของกลุ่ม**บ้านดื้อ**อยู่ด้านในสุดของเรือนเหมือนเฮือนบะเก่าของคนเมือง (ไถยวน) กลุ่ม**เชียงฮ่อน**นั้น ทำเป็นเอนไฟหลังเล็กแยกจากเรือนใหญ่ อยู่ด้านหน้าเรือนใหญ่ แล้วเชื่อมกันด้วยเต็นและชาน เฉพาะเรือนนางนวล บ้านแก่นัน เอนไฟมีเต็นขนาดใหญ่อยู่หน้าครัวไฟเพิ่มเติมด้วย

ส่วน**นอกชาน** หรือชานที่ไม่มีหลังคาคลุมนั้น มีหรือเคยมีในเรือนเกือบทุกหลังทุกกลุ่มที่สำรวจ แต่ตำแหน่งและลักษณะการใช้งานแตกต่างกันบ้าง กลุ่ม**เชียงตุง**นั้น นอกชานใช้สำหรับซักล้าง จึงมักจะอยู่ต่อเชื่อมกับฮ้องไฟ กลุ่ม**ไชยบุรี**นั้น นอกชานใช้เป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนครัว จึงมีส่วนที่ทำหน้าที่ซักล้างไปด้วย กลุ่ม**บ้านดื้อ** นอกชานใช้เป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนหลองข้าว ไม่ใช่ซักล้าง ปัจจุบันทุกหลังทำหลังคาคลุมพื้นที่ส่วนนี้หมดแล้ว เพื่อไม่ให้ไม้ผืนผุ และปรับเปลี่ยนเป็นการใช้สอยภายในเรือนคล้ายเต็นหรือโถง ส่วนเรือนนายเจริญและนายสนธิ บ้านดื้อนั้นไม่มีนอกชาน มีชานในร่มด้านหน้าและหลังเรือน และใช้ชานด้านท้ายเรือนใกล้ครัวไฟเป็นที่ซักล้าง กลุ่ม**พะเยา**นั้น มีนอกชานเป็นตัวเชื่อมเรือนใหญ่กับเรือนยั้งข้าวและใช้ส่วนหนึ่งของนอกชานใกล้เรือนครัวไฟเป็นที่ซักล้าง กลุ่ม**ศรีดอนชัย**ทั้ง 2 หลัง ไม่มีนอกชาน มีแต่ชานในร่มด้านหน้าเมื่อขึ้นจากบันได กับด้านหลังใกล้ครัวไฟและใช้เป็นที่ซักล้าง

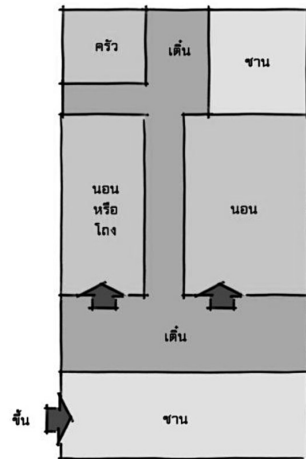
จึงพอจะสรุปได้ว่า ถ้าพิจารณาผังพื้นเรือน การจัดวางพื้นที่ใช้สอยบนเรือน ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิต ตลอดจนประเพณีนิยม และลักษณะภูมิประเทศ ภูมิอากาศแล้ว จะสามารถแบ่งกลุ่มของเฮือนไค้ที่ทำการสำรวจออกเป็นกลุ่มได้ 3 กลุ่มใหญ่ กับ 1 กลุ่มย่อย ดังนี้

1. **กลุ่มเรือนชาน** คือ การทำเป็นเรือน 2 หลังเชื่อมกันด้วยชาน ประกอบด้วย เรือนใหญ่ซึ่งเป็นเรือนนอนกับเรือนรอง ซึ่งมีทั้งที่เป็นเรือนยั้งข้าว และเรือนครัวไฟ ได้แก่ กลุ่ม**พะเยา**ทั้ง 2 หลัง กลุ่ม**บ้านดื้อ** 1 หลัง และกลุ่ม**ไชยบุรี** 2 หลัง รวม 5 หลัง
2. **กลุ่มเฮือนบะเก่าล้านนา** คือ มีผังพื้นคล้ายเฮือนบะเก่าของชาวล้านนา คือ มีชาน เต็น นอน ท้ายสุดเป็นครัวไฟและพื้นที่ซักล้าง ได้แก่ กลุ่ม**บ้านดื้อ** 2 หลัง
3. **กลุ่มไค้เงินเชียงตุง** คือ มีผังคล้ายเฮือนบะเก่าของชาวล้านนา แต่ย้ายตำแหน่งของครัวไฟออกมาอยู่ร่วมกับเต็นหรืออยู่ด้านหน้า ได้แก่ กลุ่ม**เชียงตุง**ทั้ง 5 หลัง กลุ่ม**ศรีดอนชัย** 1 หลัง (นางเฮี้ยคำ) รวม 6 หลัง
4. **ไม่เข้ากลุ่มใด** คือ มีผังเรือนใหญ่เหมือนกลุ่ม**ไชยบุรี** แต่สร้างยั้งข้าวไว้ชิดเรือนใหญ่ พื้นที่เชื่อมถึงกัน มีพื้นที่ครัวอยู่ที่เรือนยั้งข้าวนี้ ได้แก่ เรือนนายแปง จำนวน 1 หลัง

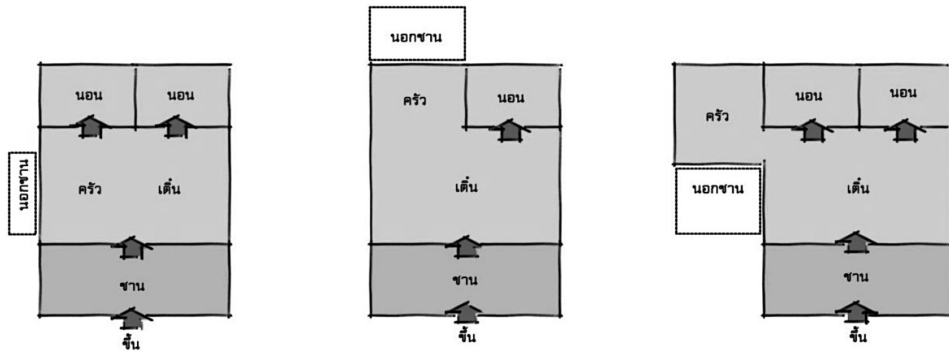
สามารถสรุปเป็นโครงสร้างของผังพื้นเรือนได้ดังนี้

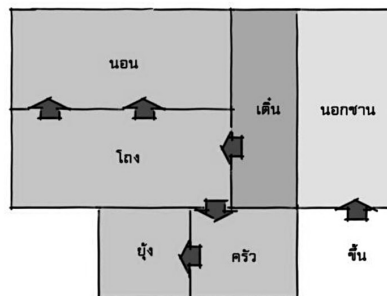
กลุ่มที่ 1 เรือนชาน

กลุ่มที่ 2 เขื่อนบะเก๋ล้านนา

กลุ่มที่ 3 ไตจีนเชียงตุง

กลุ่มที่ 4

เปรียบเทียบวัสดุ รูปแบบและเทคนิคการก่อสร้าง วัสดุหลักในการก่อสร้างเป็นไม้ แต่ไม่ใช่ข้อพิจารณาความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน เพราะเป็นวัสดุธรรมชาติที่เป็นข้อได้เปรียบของชุมชนในภูมิภาคนี้ที่หาได้ทั่วไป ทำงานง่าย แข็งแรงทนทาน และมีรูปร่างตามธรรมชาติที่เป็นท่อนยาว เหมาะสำหรับนำมาใช้โดยการแปรรูปได้ง่าย แต่นำรูปแบบการใช้ไม้กับโครงสร้างมาพิจารณาความเชื่อมโยงสอดคล้องได้ ที่สำคัญและเห็นได้ชัดเจนที่สุดในความแตกต่าง คือ **การตั้งเสาไม้บนก้อนหิน** ไม่ฝังดินของกลุ่มเชียงตุง เดิมใช้ก้อนหินจากธรรมชาติ ปัจจุบันจะมีหินตัดขายเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือแท่งคอนกรีตขาย ใช้ทั้งเรือนใหญ่และเรือนยู่ข้าว เว้นไว้แต่นอกชานที่ใช้ซีกกล้าง จะใช้เสาฝังดิน เพราะจะมีน้ำจากการซีกกล้างตกลงมาเป็นประจำ จะทำให้ดินอ่อนและอาจทำให้หินและเสาทรุดตัวได้ โดยเรือนในไทย จะขุดหลุมฝังเสาลงดินเพื่อให้เสาดังอย่างมั่นคง แต่ทำให้ดินเสาผุได้ ในลาวนั้นพบทั้งสองรูปแบบในชุมชนเดียวกัน การ**ตีไม้คร่าว** ฝาเรือนยู่ข้าวไว้ด้านนอกเพื่อรับแรงดันของข้าวที่เก็บไว้ภายในหรือใช้ภาชนะไม้ไผ่สานยัดด้วยมูลวัวควาย ลักษณะนี้ทำเหมือนกันทุกพื้นที่ **ระบบคาน ตง** พื้นในกลุ่มเชียงตุง มีการใช้วัสดุและรูปแบบแตกต่างจากกลุ่มในไทยและลาว คือการใช้ตงไม้ไผ่ พื้นปากไม้ไผ่ การใช้ตงไม้จริงแต่ตีนอน ไม่ตีตั้งเหมือนในไทยและลาว นอกจากนี้ ยังนิยมปูพื้นด้วยเสื่อทาบอีกชั้นหนึ่ง **ระบบชื้อ แป (อะเส)** และ**โครงหลังคา** มีความแตกต่างกันที่การวางชื้อและแป ในเชียงตุงและเชียงฮ่อน ชื้อแปจะวางแนวนอนด้วยการเจาะรูสวมเข้ากับเดือยหัวเสา (เรือนไทยเดิมภาคกลางเรียกหัวเทียน) ส่วนในไทยจะตีแนวตั้งยึดติดหัวเสาด้านข้างเป็นส่วนใหญ่ ในการสำรวจคราวนี้ พบที่เรือนนางแสงดาและนายอ่อน เอือนได้ถือสองหลังที่พะเยาเท่านั้นที่ใช้เทคนิคแบบสวมเดือยนี้

เปรียบเทียบเรื่องความเชื่อที่ปรากฏบนเรือน การประดับตกแต่งที่มาจากความเชื่อ ในไทยและในเชียงตุง จะพบตั้งแต่ “**ตะแหหลวง**” สัญลักษณ์การป้องกันสิ่งอัปมงคลและอันตรายทั้งปวงที่เหนือประตูทางเข้า มี “**หิ้งพระ**” ในบริเวณเดิน ขนาดใหญ่และตกแต่งอย่างสวยงาม แตกต่างที่ไม่นิยมตั้งพระพุทธรูปหรือพระเจ้าเหมือนในไทย เพราะเห็นว่าพระเจ้านั้นอยู่ที่วัด (อรศิริและคณะ, 2548 : 32) บางหลังมีรูปถ่ายพระสงฆ์ แต่ส่วนใหญ่จะไม่มี จะมีเพียงแจกันประดับดอกไม้หรือไม้ใบสวยๆ เครื่องไหว้ บางหลังประดับด้วยเทียนไฟฟ้า ในกลุ่ม**ไชยบุรี** จะพบ “ตะแหหลวง” ที่เหนือประตูทางเข้าเรือนเช่นกัน แต่ไม่พบหิ้งพระในเรือนทั้ง 3 หลังที่สำรวจ

ความนิยมประดับฝาเรือนบริเวณเดินและนอกเดินด้วยรูปถ่ายพระสงฆ์ รูปถ่ายบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว ผู้นำหรือบุคคลสำคัญ ตลอดจนพระบรมฉายาลักษณ์ แม้แต่กลุ่มเชียงตุง ยังมีพระบรมฉายาลักษณ์พระมหากษัตริย์ไทยและพระบรมวงศานุวงศ์ประดับอยู่ด้วยในบางหลัง นอกจากนี้ บางหลังยังเพิ่มเติมด้วยภาพวิวทิวทัศน์ หรือภาพสวยงามอื่นๆ

ภาพที่ 17 ความเชื่อบนเรือน

ภาพที่ 18 การประดับภาพถ่ายบนเรือน

การประดับตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม ความนิยมประดับหรือตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม มีความแตกต่างกัน เป็นความนิยมหรือประเพณีที่สืบทอดกันในแต่ละพื้นที่ และไม่ทุกหลังของเรือนเหล่านี้ที่มีการประดับตกแต่ง หลายหลังในการสำรวจครั้งนี้ ไม่พบการประดับตกแต่งเพื่อความสวยงามเลย เรือนนางเอี้ยคำ บ้านศรีดอนชัย ตกแต่งราวบันได ชู่มบันไดและแผงบังแดดเหนือระเบียงด้วยไม้ฉลุลาย เรือนนายเทศ บ้านศรีดอนชัย ตกแต่งราวบันได และราวกันตกบริเวณระเบียงด้วยลวดลายที่ออกแบบขึ้นเพื่อความสวยงาม เป็นการตกแต่งบริเวณด้านหน้าทางขึ้นเรือนเพื่อให้ผู้ที่มาเยือนได้พบเห็นก่อนและเกิดความประทับใจ ส่วนหลังอื่นๆ ในไทยและในเชียงฮ่อนไม่พบการประดับตกแต่ง ส่วนกลุ่มเชียงตุงนั้น ไม่มีการตกแต่งด้านหน้าทางขึ้นเรือน แต่จะตกแต่งทั้งพระบริเวณเดินด้วยไม้ฉลุลายลงสีอย่างประณีตสวยงาม บ้านปางล้อ มีการตกแต่งตรงกลางและปลายทั้งสองข้างของสันหลังคาด้วยต้นดอกเอื้อง ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อ

ภาพที่ 19 การประดับตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม

สรุปความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของรูปแบบสถาปัตยกรรมเอือนไต

- เราสามารถสรุปจากการศึกษาได้ว่า เรือนไม้แบบประเพณีที่ทำการสำรวจจาก 5 แห่งใน 3 ประเทศ ในครั้งนี้ พบความเชื่อมโยงกันหลายด้านหลายมิติ แต่ไม่ได้เป็นรูปแบบเดียวกันทั้งหมดหรือทุกองค์ประกอบในทุกกลุ่ม เช่น รูปแบบโดยรวมเหมือนกันทุกกลุ่มคือเป็นเรือนไม้ยกใต้ถุนสูง ปล่องโถง ใช้งานในเวลากลางวันหรือใช้เก็บของ เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ
- ผังพื้นเรือนที่เชียงตุงมีความคล้ายคลึงกับเรือนที่บ้านศรีดอนชัย (นางแอ่นคำ) และที่บ้านดัด คือ มีระเบียบวิธีการวางพื้นที่ใช้สอยเป็นแบบเดียวกัน ใกล้เคียงกับเอือนบะเก่าล้านนา เว้นแต่ตำแหน่งของครัวไฟ แตกต่างกันไปตามสภาพภูมิอากาศ ผังพื้นเรือนบ้านดัดบางส่วน มีความคล้ายคลึงกับเรือนที่ไชยบุรี เป็นแบบเรือนชาน
- รูปทรงหลังคามีความคล้ายคลึงกัน เป็นจั่วผสม แต่ไม่ทั้งหมด มีบางส่วนเป็นจั่ว บางส่วนเป็นปั้นหยา และที่เป็นจั่วผสมแบบเดียวกันก็ไม่ได้มีสัดส่วนเดียวกันทั้งหมด เรือนที่เชียงตุงหลังคาสูงใหญ่คลุมต่ำ และองศาหลังคามากกว่าในไทย
- วัสดุผนังหลังคาใกล้เคียงกันทุกกลุ่ม แต่เดิมมี 2 ชนิด คือ กระเบื้องดินเผาพื้นเมืองที่เรียกว่าดินขอก กับ หญ้าคา ปัจจุบันบางหลังเปลี่ยนเป็นสังกะสีและกระเบื้องลอนแล้ว
- เรื่องความเชื่อที่ปรากฏบนเรือนมีความสอดคล้องกันมากที่สุด คือ ส่วนใหญ่มีตาแหลวเป็นสิ่งป้องกันอัปมงคลและอันตรายที่เหนือประตูทางเข้า มีหิ้งพระที่เตี้ย และประดับฝาเรือนด้วยรูปพระรูปบรรพบุรุษ สมาชิกในครอบครัว ตลอดจนพระบรมฉายาลักษณ์ บุคคลสำคัญ และภาพสวยงาม
- การตกแต่งเรือนเพื่อความสวยงาม พบกลุ่มบ้านศรีดอนชัยนิยมตกแต่งด้านหน้าทางขึ้นเรือน คือ บันไดราวบันได ราวกันตก เป็นความนิยมแบบล้านนา กลุ่มเชียงตุงนิยมตกแต่งหิ้งพระขนาดใหญ่

ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีรากวัฒนธรรมอันเดียวกันในมณฑลวัฒนธรรมนี้ ทำให้มีความสอดคล้องกันหลายประการ แต่ก็มีหลายประการที่แตกต่างกัน อันเนื่องมาจากวิถีชีวิตที่ต่างกันเพราะถิ่นฐานที่ตั้ง ความเจริญ ภูมิอากาศ ฯลฯ ที่ต่างกันจากแหล่งที่ตั้งในต่างประเทศกัน เอือนไตแบบประเพณีดั้งเดิมในไทยหลงเหลืออยู่น้อย ส่วนหนึ่งที่เหลืออยู่เกิดจากแนวคิดหรือกระบวนการอนุรักษ์ เช่นที่เรือนนางแสงดา เรือนจำลองหรือเรือนที่สร้างขึ้นใหม่ตามรูปแบบประเพณีที่บ้านธาตุสบแวน บ้านศรีดอนชัย แต่ในเชียงตุงและไชยบุรีนั้น ยังไม่มีแนวคิดด้านการอนุรักษ์ใดเข้าไปชัดเจนนัก การคงอยู่ของเอือนไตแบบประเพณีจึงเป็นไปโดยธรรมชาติ เพราะปัจจัยด้านลบต่างๆ เช่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุยังเข้าไปไม่ถึงและส่งผลกระทบมากนัก จึงมีความหนาแน่นของเอือนไตแบบประเพณีมากกว่า ในชุมชนมีบรรยากาศแบบดั้งเดิม มีความเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมากกว่าในไทยมาก

เอกสารอ้างอิง

- สมภพ ภิรมย์ และคณะ. 2538. **บ้านไทย**. กรุงเทพฯ: บริษัทหลักทรัพย์กองทุนรวม.
- อนุวิทย์ เจริญศุภกุล และวิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2539. **เรือนล้านนาไทยและประเพณีการปลูกเรือน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สมาคมสถาปนิกสยามฯ.
- อรศิริ ปาณินท์ และคณะ. 2548. **ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทเขิน เชียงใหม่-เชียงตุง**. รายงานวิจัย สกว..
- Zhu, L. 1992. *The Dai or the Tai and their Architecture & Customs in South China*. Bangkok: D.D.Book.
- แปลโดย งามพรรณ เวชชาชีวะ. 2536. **ชนชาติไท สถาปัตยกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทในสิบสองปันนา**. กรุงเทพฯ: โอเอสพริ้นติ้งเฮ้าส์.